

Problema omului în filosofia lui A. Camus

Maria Saboșciuc, dr., conf. univ.

Summary

A. Camus placed a fault direction of life in central research causing it as a fundamental problem of philosophy after discovery of absurd in all of its manifestations dramatic existentialist restlessness of man. The man who had become accustomed to see life alienated all: the nature - he cannot penetrate his secrets, she's irrational and glared at her; in our daily lives, in which is the immediate, superficial. and then implacable death, what is useless any effort. In spite to reveal that folly, of lack of respect, what would accordingly, the logical investigation, the author choose life - tense, revolted against absurd, perseverance in all actions - these contribute only existence of authenticated, value and greatness.

Albert Camus (1913-1960) este un scriitor, publicist și filosof francez, gândirea căruia a avut afinități cu filosofia existențialistă. El personal își neagă apartenența sa la acest curent, cum de altfel și calificarea de filosof, dar își etalează comunitatea de viziuni cu Kierkegaard, Heidegger, Șestov ș.a., care, tradițional, sunt etalonați drept unii din cei mai expresivi reprezentanți ai existențialismului. Ca și aceștia, Camus se apleacă asupra tragismului și lipsei de valoare a vieții umane, asupra finitudinii, absurdității, libertății omului, dar și asupra necesității de a elabora modalitățile de atingere a autenticității existenței acestuia. El este convins că problema fundamentală a filosofiei este cea a naturii și existenței omului, diferența ontologică a căruia constă nu numai în rațiune și cunoaștere, ci mai ales în faptul de a fi un actant existențial, un subiect al acțiunii și al angajării în lume.

Punctul de plecare al demersului în Mitul lui Sisif, una dintre lucrările sale filosofice, este ideea că existența este conștiința vieții și deci și a morții: „Nu există decât o problemă filosofică cu adevărat importantă: sinuciderea. A decide, merită viața să fie trăită sau nu echivalează cu un răspuns la problema fundamentală a filosofiei" [1, p. 23].

Plasat chiar la începutul discursului, acest gând oricum lasă impresia că a fost precedat de multiple reflecții vizând existența omului și, în primul rând, a absurdității acesteia ca întruchipare a dezacordului fundamental, ce separă omul de existența sa. Aceasta se desfășoară în lume și implică în mod inevitabil o luare de atitudine, rezultatul căreia este constatarea absurdității. Absurdul poate fi atribuit lumii, omului sau însăși relației sale cu lumea: „Spuneam că lumea este absurdă, dar m-am grăbit. Tot, ceea ce se poate spune, este că lumea însăși este irațională. Absurdă este confruntarea dintre această iraționalitate și dorința disperată de claritate, chemarea căreia răsună în adâncurile spiritului uman. Absurdul depinde în aceeași măsură de om, în care depinde de lume" [1, p. 43].

Camus crede că raportul problematic dintre om și lume, definitoriu pentru existența umană autentică, poate fi surprins și înțeles numai în anumite spații date, în care este situat omul și care sunt marcate de crize profunde. Unul din aceste spații ar fi viața cotidiană cu caracterul său monoton, anodin searbăd; cea mai mare parte a vieții omul se dedă unor acțiuni ce țin mai mult de aspectul fizic al vieții, decât de existența propriu zisă, reducându-i ființa existențială la una biologică, transformându-l într-un ins anonim printre mulți alții ca el, omul este ancorat în tumultul cotidian amorf, în superficialitatea trăirilor de moment, este potopit de imediat. Trezirea conștiinței, înțelegerea că o viață astfel trăită este lipsită de sens, duce la nașterea absurdului.

Un alt motiv al absurdului este înstrăinarea omului de natură. Autorul respinge postulatul filosofiei tradiționale vizând caracterul rațional și inteligibil al lumii și îi atribuie acesteia un caracter irațional. Pe de o parte, omul vrea să înțeleagă tot ceea ce întâlnește, cu ce se confruntă. Dar aspirația frenetică spre cunoaștere se lovește de iraționalitatea, incognoscibilitatea lumii, de intensitatea cu care natura ne neagă – ea își păstrează cu strictete tainele. Omul este obsedat de nostalgia metafizică după unitate cu natura, după absolut (după raiul pierdut, în care, potrivit mitului, era și unitate și absolut), fapt irealizabil în principiu, deoarece dușmănia naturii față de om este originară. Aceste momente constituie esența dramei umane – viața în armonie cu o lume înțeleasă, explicabilă, fie chiar și în mod iluzoriu, ar putea fi fericită. Din imposibilitatea cunoașterii depline, clare, din confruntarea rațiunii cu iraționalul în creștere, din pierderea credinței, că știința ne poate furniza explicații raționale, adevăruri sigure și definitive despre univers, se naște absurdul. Până la urmă omul ajunge la sentimentul înstrăinării de lume, a pierderii locului său în lume, la conștientizarea faptului că duce o existență neautentică. Sub acest aspect absurdul este un efect al dorinței absurde a omului ca lumea să devină umană. Iraționalitatea lumii exprimă cearta rațiunii cu sine însăși, dar și o claritate conștientă a ei asupra propriilor limite. Apare un sentiment al lipsei de familiarizare cu spațiul considerat cunoscut, dar asumat superficial. A fi în lume este o dimensiune existențială fundamentală manifestă în raporturi intime cu lumea. Și dacă omul a conștientizat că natura reprezintă o alteritate ininteligibilă – istoria ideilor umane este istoria obstinației, a erorilor - străină și chiar originar dușmănoasă, el ajunge la absurd - o lume absurdă, o existență absurdă și o relație cu lumea la fel de absurdă.

Natura este absurdă, irațională, constată Camus, dar la fel este și lumea omului – lumii fărâmițate în cioburi îi corespunde o lume lăuntrică dispersată, căci însuși omul este generator al inumanului – viață mizerabilă, mincinoasă, neînțelegere de sine extinsă asupra neînțelegerii altora; relații umane bazate pe fățarnicie, dominare, cruzime, trădare; devalorizarea valorilor morale - înstrăinarea domnește și în societate. Omul se opune acestei stări de lucruri prin năzuința spre libertate, opoziție, ce are tendințe spre o tensionare sporită, prin care erupe absurdul. Acesta este paradoxul omului existențial cu neputința sa în fața contingentei, situat sub semnul alienării, solitudinii, manifeste în indiferența și ostilitatea lumii.

Și încă un spațiu generator al absurdului – moartea, caracteristică la fel de definitorie ca și celelalte, menționate mai sus. Nimeni nu are experiența propriei morți, fiecare moare pentru prima dată, există doar experiența morții altora, o experiență-surogat, dar de o evidență și argumentare irefutabile împotriva multiplelor reflecții despre nemurirea sufletului – nu există suflet (viață) într-un cadavru. În lumea fatală a destinului, în care viața se prezintă drept o ucenicie la școala morții, inutilitatea, deșertăciunea oricărei acțiuni, oricărui efort devin o evidență absolută. Conștientizarea inexorabilității clare a morții este suportul, axa absurdului.

Acestea sunt manifestările absurdului și analiza lor a fost efectuată de către filosof în scopul de a propune o soluție problemei cu care demarează cercetările sale. Prima constatare vizează legătura insolubilă între absurd și suicid. Omul se conduce în viață de adevărurile acceptate și, în cazul dat, credința în absurditatea existenței trebuie să devină călăuză a acțiunilor sale. Problema suicidului sau a sensului vieții – să te omori înseamnă să recunoști că viața a devenit neînțeleasă, că

ea și-a pierdut sensul – implică două răspunsuri – „da” (merită să trăiești, dar ar putea viza o existență neautentică, dominată de iluzii și speranțe goale) sau „nu” (nu merită). Ar putea să apară aici o înțelegere falsă a relației absurd-suicid: dacă existența este absurdă, dacă absurdul îl împresoară pe om din toate părțile – nu există nici o speranță de nicăieri și de la nimeni – unica soluție este suicidul; „da”-ul se retrage parcă în spatele „nu”-ului plin de gravitate. Dar este o concluzie pripită, căci autorul propune o a treia soluție – revolta omului împotriva absurdului, o revoltă și o confruntare continuă.

Logica absurdului presupune absența totală a oricărei speranțe, refuzul total și o insatisfacție conștientizată de tot. Absurdul, ca o stare metafizică a omului conștient, absurdul ca rațiune clară, ce-și conștientizează limitele, are sens doar când nu ești de acord cu el [1, p. 40]. Omul absurd decide: cu cât mai puțin sens în viață, cu atât mai multe temeuri ca ea să fie trăită; să faci față, să-ți păstrezi verticalitatea, destoinicia în încercările destinului, înseamnă să accepți viața; a trăi autentic înseamnă a trezi absurdul, a te revolta împotriva lui. Anume revolta contra absurdului, perseverența în eforturi inutile atribuie valoare și măreție vieții. Prezentul este idealul omului absurd – traversarea consecutivă a tuturor momentelor prezentului absurd, infernal sub privirea neostoită a spiritului conștient. Trezirea conștiinței, fuga de iluziile cotidianului sunt primele trepte ale libertății absurde. Principiul acesteia devine indiferența față de viitor, față de orice, în afară de viață, moarte, absurd.

Acesta este viziunea sumară a lui A. Camus asupra omului absurd, dramatic și paradoxal, o viziune dominată de pesimism. Dar gândirea filosofului este profund marcată de neliniștea față de destinul omului, de încrederea într-un destin mai favorabil al omului într-o lume isterizată de ură și dușmănie.

Apelul la atingerea existenței autentice prin revolta contra absurdului, prin asumarea libertății și responsabilității de a da propriei vieți sensul și reperele dorite îl înscriu pe autor în pleiada unor filosofi ca Socrate, Augustin, Pascal, Heidegger ș.a.

Bibliografie

1. Альберт, Камю, Бунтующий человек, Москва, Изд-во Политическая литература, 1990.
2. Альберт, Камю, Творчество и свобода, Москва, Изд-во Свобода, 1990.
3. Bratu, Florin, Albert, Camus, Mit și metafizică, Iași, Ed. Junimea, 1998.